IQTISODIY RIVOJLANISHDA MOLIYAVIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Boynazarova Umida Yaxshiboyevna
Qarshi texnika universiteti o'qituvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23170851

Annotatsiya. Ushbu tezisda iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda moliyaviy resurslarning o'rni, ularni shakllantirish, taqsimlash va samarali boshqarish mexanizmlari yoritilgan. Moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishning investitsion faollik, korxona rentabelligi, davlat moliyasi barqarorligi va iqtisodiy o'sish bilan bog'liqligi tahlil qilingan. Shuningdek, resurslardan maqsadli foydalanish, moliyaviy rejalashtirish, xarajatlarni optimallashtirish, kapital tarkibini muvozanatlashtirish va nazorat tizimini kuchaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy resurslar, iqtisodiy rivojlanish, investitsiya, kapital, moliyaviy boshqaruv, rentabellik, moliyaviy nazorat, samaradorlik.

KIRISH

Iqtisodiy rivojlanishning barqaror sur'atlarini ta'minlash ko'p jihatdan mavjud moliyaviy resurslarning qay darajada oqilona shakllantirilishi va samarali yo'naltirilishiga bog'liq. Moliyaviy resurslar davlat, korxona va uy xo'jaliklari darajasida takror ishlab chiqarish jarayonini moliyalashtirish, investitsiyalarni kengaytirish, innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash hamda ijtimoiy vazifalarni amalga oshirishning asosiy manbai hisoblanadi [1].

Moliyaviy resurslarning hajmi muhim bo'lsa-da, iqtisodiy natija ko'proq ularning tarkibi, qiymati, aylanish tezligi va daromad keltirish qobiliyatiga bog'liq. Shu sababli zamonaviy moliyaviy boshqaruvda "qancha resurs mavjud?" degan savol bilan bir qatorda "mavjud resurs qanday natija bermoqda?" degan mezon ustuvor ahamiyat kasb etadi [2]. Tezisning maqsadi iqtisodiy rivojlanish sharoitida moliyaviy resurslardan samarali foydalanishning asosiy yo'nalishlarini tizimlashtirish va amaliy takliflarni shakllantirishdan iborat.

ASOSIY QISM

Moliyaviy resurslar iqtisodiy subyektlarning o'z va jalb qilingan mablag'lari yig'indisi bo'lib, ular ishlab chiqarish, investitsiya, moliyaviy majburiyatlarni bajarish va rivojlanish dasturlarini moliyalashtirishga xizmat qiladi. Korxonalar darajasida sof foyda, amortizatsiya ajratmalari va taqsimlanmagan foyda ichki manbalarni shakllantirsa, bank krediti, obligatsiya, lizing va boshqa qarz instrumentlari tashqi manbalar tarkibiga kiradi [2,3].

Moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, avvalo, ularni iqtisodiy rentabelligi yuqori bo'lgan yo'nalishlarga taqsimlashni talab etadi. Bunda kapital qiymati, loyiha daromadliligi, pul oqimlari va risklar birgalikda baholanishi lozim. Moliyaviy matematika yondashuvlari pulning vaqt qiymatini hisobga olgan holda investitsiya qarorlarini qabul qilishga imkon beradi [3]. Shuningdek, investitsion loyihalarda sof joriy qiymat, ichki rentabellik normasi va qoplash muddati kabi ko'rsatkichlar resurslardan foydalanish sifatini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi [6,7].

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

1-jadval. Moliyaviy resurslardan samarali foydalanishning asosiy yo'nalishlari

Yo'nalish	Mazmuni	Kutiladigan iqtisodiy natija
Moliyaviy rejalashtirish	Pul oqimlari va moliyalashtirish ehtiyojini oldindan rejalashtirish	Likvidlik va to'lov qobiliyatining yaxshilanishi
Kapital tarkibini optimallashtirish	O'z va qarz mablag'lari nisbatini muvozanatlashtirish	Kapital qiymatining pasayishi va rentabellikning oshishi
Investitsion tanlov	Daromadlilik va risk mezonlari asosida loyihalarni saralash	Resurslarning yuqori samarali loyihalarga yo'naltirilishi
Xarajatlar nazorati	Samara bermaydigan va ortiqcha xarajatlarni qisqartirish	Foyda va erkin pul oqimining ko'payishi
Moliyaviy monitoring	Reja va amaldagi natijalarni muntazam taqqoslash	Og'ishlarni erta aniqlash va tezkor qaror qabul qilish

Jadvaldan ko'rinadiki, samaradorlik alohida bir moliyaviy ko'rsatkich bilan emas, balki rejalashtirish, kapital tuzilmasi, investitsion tanlov va nazoratning o'zaro uyg'unligi orqali ta'minlanadi. Ayniqsa, korxonalarda o'z mablag'lari va qarz kapitali nisbatini oqilona shakllantirish moliyaviy barqarorlikni saqlagan holda rivojlanish sur'atlarini tezlashtirish imkonini beradi [5].

1-diagramma. Moliyaviy resurslardan samarali foydalanish zanjiri

Diagrammada moliyaviy resurslarning iqtisodiy natijaga aylanish jarayoni ketma-ket ifodalangan. Resurslarning shakllanishi o'z-o'zidan rivojlanishni ta'minlamaydi; ularning ustuvor yo'nalishlarga taqsimlanishi, investitsion jarayonga jalb qilinishi hamda nazorat qilinishi zarur. Mazkur uzluksiz zanjir buzilganda moliyaviy resurslar hajmi yuqori bo'lsa ham yakuniy iqtisodiy samara past bo'lishi mumkin.

Moliyaviy resurslardan foydalanishda manbalarni diversifikatsiya qilish ham katta ahamiyatga ega. Faqat bank kreditlariga tayanish foiz xarajatlari va qarz yukining ortishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli korxonalar taqsimlanmagan foyda, amortizatsiya, bank krediti, lizing, obligatsiya va boshqa kapital bozori instrumentlarini uyg'unlashtirishi maqsadga muvofiq [4,5]. Investitsion faoliyatni moliyalashtirishda uzoq muddatli resurslarning ulushini oshirish loyihalarning pul oqimlari bilan majburiyatlar muddatini moslashtirish imkonini beradi [6].

Davlat miqyosida esa moliyaviy resurslardan samarali foydalanish byudjet mablag'larini natijadorlik tamoyili asosida taqsimlash, davlat investitsiya dasturlarini puxta ekspertizadan o'tkazish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish orqali namoyon bo'ladi. Moliyaviy resurslarning

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

cheklanganligi sharoitida har bir sarflangan mablag'ning iqtisodiy yoki ijtimoiy qaytimi baholanishi zarur [1].

Moliyaviy boshqaruvning raqamlashtirilishi ham resurslardan foydalanish samaradorligini oshiruvchi omil hisoblanadi. Budjetlashtirish, boshqaruv hisobi va pul oqimlarini avtomatlashtirilgan monitoring qilish orqali rahbariyat real vaqtga yaqin ma'lumotlar asosida qaror qabul qiladi. Bu kreditorlik qarzlarining ortib ketishi, likvidlik tanqisligi va samarasiz xarajatlarni erta aniqlashga yordam beradi.

2-diagramma. Moliyaviy resurslarning asosiy manbalari

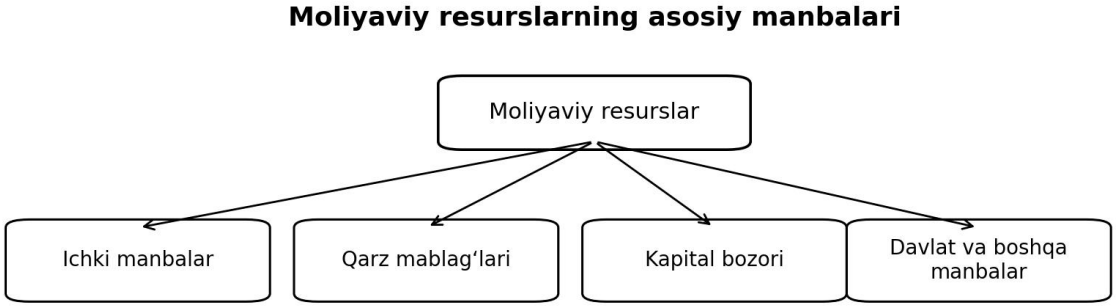

Moliyaviy resurslar tarkibining turli manbalardan shakllanishi iqtisodiy subyektga moslashuvchanlik beradi. Ichki manbalar moliyaviy mustaqillikni kuchaytirsa, qarz mablag'lari va kapital bozori instrumentlari rivojlanishni tezlashtirish imkonini beradi. Biroq har bir manbaning qiymati va tavakkalchiligi turlicha bo'lgani sababli ularni muvozanatlash moliyaviy boshqaruvning muhim vazifasidir [2,5].

XULOSA

Iqtisodiy rivojlanishda moliyaviy resurslardan samarali foydalanish resurslarning hajmini oshirishdan ko'ra ularni yuqori qaytim beradigan yo'nalishlarga oqilona taqsimlash bilan chambarchas bog'liq. Moliyaviy rejalashtirish, kapital tarkibini optimallashtirish, investitsion loyihalarni iqtisodiy mezonlar asosida tanlash va qat'iy monitoring tizimi resurslar samaradorligining asosiy shartlari hisoblanadi.

Shu bois xo'jalik yurituvchi subyektlarda moliyaviy boshqaruvni raqamlashtirish, ichki va tashqi moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, qarz yukini me'yoriy darajada saqlash hamda erkin pul oqimini oshirishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini kuchaytirish zarur. Mazkur yondashuv iqtisodiy o'sish, investitsion faollik va moliyaviy barqarorlikning o'zaro uyg'unligini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vahobov, A. V., & Malikov, T. S. (2011). Moliya. Toshkent: Noshir.
2. Malikov, T. S., & Teshaboyev, H. (2010). Moliya: xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
3. Safayeva, Q., & Bozorov, E. (2012). Moliya matematikasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
4. Malikov, T. S., & Vahobov, D. R. (2012). Moliya: chizmalarda. Toshkent: Iqtisod-Moliya.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

5. Elmirzayev, S. (2019). Korporativ moliya. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
6. G'ozibekov, D. G'. (2003). Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. Toshkent: Moliya.
7. Mamatov, B. S., Xujamqulov, D. Yu., & Nurbekov, O. Sh. (2014). Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Toshkent: Iqtisod-Moliya.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.